

Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları

**Müslümanların Diğer Din Mensuplarıyla
İlişkilerinde Temel Yaklaşımlar**

Ankara - 2004

Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları / 4

TABERİ TEFSİRİ'NDEKİ HRİSTİYANLIĞA BİR BAKIŞ

Prof.Dr. Mehmet AYDIN*

Hıristiyanlıkla ilgili Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetlerle başlayan İslâm-Hıristiyan diyalogu, iki alanda gelişme göstermiştir : Birincisi, aynı coğrafyada veya aynı mekanda yaşayan Hıristiyan cemaatleriyle müslümanların gösterdikleri ilişkilerdir. Bu ilişkilerin günümüze kadar gelen uzun bir süreçte yaşandığı ve bazen sıkıntılı ve çoğu zamanda mutlu ve hoşgörülü ortamlarda geçtiği görülmektedir. İkincisi ise, Kur'an'da Hıristiyanlarla ilgili ayetlerin yorumunda sergilenen tavidir. Aslında birinci tavrın şekillenmesinde de ikinci tavrın oldukça önemli rolü olmuşsa da; birinci tavra, genelde Kur'an'ın, dinlere genel yaklaşımında sergilediği politika yön vermiştir.

İslâm kültür tarihinde Hicri III. yüzyıla kadar geçen süreyi, İslâm-Hıristiyan ilişkileri açısından birinci ve ikinci tavırların içiçe girdiği ve ancak çoğu kez, İslâm'ın hoşgörü ortamında geliştiğini söyleyebiliriz. İslâm-Hıristiyan ilişkilerinin, tefsir, hadis, kelam, İslâm hukuku ve Reddiyeler açısından incelenmesi için, hicri III. asrı, yani miladi dokuzuncu asrı beklemek gerekecekti. Hıristiyanlığa karşı reddiyelerin yazılma tarihi de bu tarihlere kadar gitmektedir. ⁽¹⁾ Hatta bu reddiyeleri yazanların bir çoğu, Mu'tezili bilginlerdir.

Genelde bu reddiyeler, Hıristiyanlık konusunda farklı yaklaşımlar da göstermektedirler: Mesela bazıları Hıristiyanları İslâm'a davet etmek için yazıldıkları halde ⁽²⁾ diğer bir çokları da islamiyeti doğrulamak, Hıristiyanlığı tenkid etmek yolunu izlemişlerdir. Bu tarz reddiyelerin ortak yönü ise hareket tarzlarının ve düşünce yapılarının merkezine, Kur'an ayetlerini yerleştirmiş olmalarıdır. Şüphesiz bu reddiyelerin temel hedefi, İslâm-Hıristiyan polemiğini, rasyonel çizgide tutarak, Hıristiyanlığı müslüman vizyonu doğrultusunda incelemek olmuştur.

Konuya tefsir açısından yaklaştığımız ve bunu Taberi (222/839) ⁽³⁾ nin sergilediği tarzda açıkladığımız zaman; çok daha farklı bir yaklaşımla

* Türkiye Dinler Tarihi Derneği Genel Başkan Yardımcısı (S.Ü. İlahiyat Fakültesi)

* Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ el-Haşimi, Abdullah b. İsmail, Risale ilâ Abdi'l-Mesih İbn İshak el-Kindi, Londra, 1880

² A.g.e., s. 26

³ Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi Camiu'l-Beyân An Te'vili Aye'l-Kur'an, Mustafa Halebi Matbası, Mısır, 1954-1957

karşı karşıya kaldığımızı belirtmekte yarar vardır. Çünkü Taberi tefsiri bir rivayet tefsiri olarak ilk müslüman neslinin, Hıristiyanlıkla ilgili Kur'an ayetlerinin anlayış modelini sergilemektedir. Bunun için bu asırdaki Hıristiyanlığa karşı anlayışları, Taberi'nin ortaya koyduğu şekil ve muhteva altında bir değerlendirmeye tabi tutmayı, bu çalışma hudutları içinde sunmayı tercih ettik. Taberi tefsirinin bu açıdan diğer bir önemide kendinden sonraki bütün tefsirlere hemen hemen modellik ve kaynaklık teşkil etmiş olması noktasıdır. Diğer yandan, Taberinin tefsirinde tasvir ettiği Hıristiyanlığında çok özel bir karakteri olduğunu görüyoruz. Çünkü Taberi, sadece Kur'an ayetlerinin muhtevalarıyla kendini sınırlandırmıyor. Bu açıdan Taberi tefsiri, Razi'nin (1210) veya Reşit Rıza'nın menardaki sergilediği tavırdan farklı bir tavır sergilemektedir. ⁽⁴⁾ Yine de Taberi'nin tefsirinde, tasvir ettiği Hıristiyanlığın, o dönem Hıristiyanlarını anlattığı da belli değildir. Muhtemelen Taberi, Hıristiyanlıkla ilgili ayetleri, kültürünün ve onu çevreleyen ortamın anlamaya izin verdiği kadar anlamıştır. Nitekim Taberi, Hıristiyanlığın bütün detaylarına girmemiş, sadece, İncil, vaftizci Yahya, Meryem ve İsa, İsa ve teslisle ilgili Hıristiyan dogmalarına tefsirinde yer vermiştir.

1- İNCİL : Kur'an'ı Kerim'de "Ehl-i Kitap" tabiriyle, bazen yahudiler, bazen Hıristiyanlar ve bazan da Yahudiler ve Hıristiyanlar kastedilmektedir. Yine bazı ayetlerde de Tevrat'ın Hz. Musa'ya, İncilin de Hz. İsa'ya vahyedildiğinden bahsedilir. Taberi tefsirinde İncilin geçtiği ayetleri⁽⁵⁾ açıklarken, İncil'den tekil olarak bahsetmiştir. Taberi tefsirinde dört İncil'den hiç bahsedilmez. Hatta Hıristiyanların kabul ettiği yirmi yedi kitaptan da bahsedilmez. Yine Taberi, Kur'an-ı Kerim'in, İncil'de olduğundan bahsettiği şeylerde de hiç şüphe etmemektedir. Vahb b. Munebbih veya İbn İshak 4/157'ci ayeti tefsir yaparken, nakledilmiş olan bazı rivayetler aslında Kur'an-ı Kerim'le İncilleri uzlaştırma niyetini gütmektedir. ⁽⁶⁾ Ancak Taberi, İncili bir bilgilendirme veya ahkam kitabı olarak kabulde tereddüt gösteriyor. ⁽⁷⁾

Taberi İncil konusunda net bir tavır sergilemiyor. Bazan İncili, Yahudiler için Tevrat gibi telakki ediyor ⁽⁸⁾ ve İncili önceden vahyedilmiş

⁴ Abdu'l-Mecid charfi, le christianisme dans le tafsir de Tabari, Fransızcaya çeviren, R.P. Robert Caspar, institut Dominicain D' Etudes Orientales du Caire (Mélanges 16)- Beyrut, 1983, s. 117

⁵ 3/48; 5/46,47,66,68,110; 7/157; 9/111; 48/29; 57/27

⁶ Tefsir-i Taberi VI, 13-15: Bu vesile ile nakledilen İncil nakilleri şunlardır : Matta: 26,27. bablar; Markos: 14-15. bablar; Luka: 22-23. bablar, Yuhanna: 18-19. bablar.

⁷ I,58; VII,263; XXV,92; VI,269

⁸ I,251; III,218; IV,194; V,85; XI,167

bir kitap olarak yorumlayarak, Tevrat ve İncili bir tek kitap gibi düşünüyor.⁽⁹⁾

Fakat başka yerlerde Taberi, İncilin ayrı bir kitap olduğundan bahsederek konuya açıklık getiriyor.⁽¹⁰⁾

Taberi'ye göre Allah, İncili İsa'ya vahyetmiştir.⁽¹¹⁾ Böylece o, Allah'ın İsa'ya vahyettiği bir kitaptır.⁽¹²⁾ İncil, açık delillerdir ki onları İsa ortaya koymuştur. Bunu da Tevrat'ın muhtevasında Musa'nın peygamberliğini ve Allah'ın onda İsrailoğullarına işaret ettiği kuralları doğrulamak için yapmıştır.⁽¹³⁾ Zekeriya peygamberin bir oğlu olacağı haberini aldığı zaman, "dili düğümlenmiş" olduğu halde, Tevrat ve İncil okuduğundan bahsetmiştir. Yine Taberi, İncil'in Allah'tan geldiğini; İncil'de Allah'a ve sözlerine inanan ümmi bir peygamberin bulunduğunu⁽¹⁴⁾ Hz. Muhammed'in orada zikredildiğini⁽¹⁵⁾ arkadaşlarının karakterlerinin ve cehennem on dokuz bekçisinin bulunduğunu kabul etmektedir.⁽¹⁶⁾

Ancak Taberi bu İncil'in tahrife uğradığını, her fırsatta belirtiyor. Fakat tahrife uğramayan pasajlarında İncil'de bulunduğunu söylüyor.⁽¹⁷⁾ Taberi'ye göre İncili tahrif edenler "İsa'dan sonra gelen krallar veya Hıristiyanlardır." Bunu da İbni Abbas'dan gelen bir rivayete dayanarak söylemektedir.⁽¹⁸⁾ Taberi'ye göre, tahrifin de bir çok anlamı vardır. Bunları Taberi, şöyle belirtiyor :

- 1- İncili değiştirmek. Veya kurallarını, delillerini değiştirmek⁽¹⁹⁾
- 2- İncil'e uygun olmayan bir yorum yapmak.⁽²⁰⁾
- 3- Bir takım kitaplar yazmak ve onları Allah'ın Kitabı'dır demek.⁽²¹⁾
- 4- Allah konusunda bir takım ahmaklıklar telaffuz etmek.⁽²²⁾

⁹ V,326; 6/114'cü ayetin tefsiri için bak: VIII; 8,57,16 ayetlerin yorumu için bak : XXVII,228

¹⁰ I,518; III,309; II,268; XXVII,241

¹¹ I,321; III,2; VII,127

¹² III,274

¹³ I,495

¹⁴ III,309

¹⁵ III,233, IV,198; V,85-86; XIV,109

¹⁶ XXIX,160

¹⁷ VIII,9

¹⁸ XXVII,239

¹⁹ I,518; IV,220; XXVII,2339

²⁰ I,518-519

²¹ X,117

²² I,519

5- Dinin birliğini, mezheplere ayırarak bölmek ve peygamberlerin yalancı olduğunu işlemek. ⁽²³⁾

6- Bütün bunlar temelde, Hz. Muhammed'in, İncil'de adlandırılmış olduğunu inkarına bağlıdır. Öyle ki, bilmeyen kimseden bunu gizlemek, bu konuda İncilin emrettiğini bozmak ve İslam'ı gizlemek. ⁽²⁴⁾

İşte Taberi tefsirini okuyan bir kimsenin İncil konusunda öğreneceği bunlardır. Genelde bu hiçbir birleştirici düşüncenin bir araya getirmedeği bir rivayetler koleksiyonundan başka da bir şey değildir. Yine bu, yapıları, muhtevaları, boyutları içinde İncilleri karakterize eden şeyi ele almıyor ve onları, iyi bilgili bir müslümanın gözüyle ve bütün tarihi donnelerin ışığında Kur'an'dan ayırmıyor.

II. YAHYA-MERYEM-İSA :

A- YAHYA

Kur'an'da İsa'nın zikri, birçok ayetlerde Zekeriya'nın oğlu Yahya'ya ve Meryem'e bağlı olarak zikredilmiştir. Bunun için, İsa'dan bahsetmeden önce Taberi, Yahya ve Meryem konusunda bilgi vermektedir.

Taberi, Yahya'nın şeceresi ile ilgili olarak onun Zekeriya'nın oğlu olduğunu, Zekeriya'nın da Azad'ın oğlu, onun da Barakiya'nın oğlu olduğunu söyler. ⁽²⁵⁾ Yahya'nın annesine gelince, o İsha veya Ashi diye isimlendirilmiştir. ⁽²⁶⁾ O, İmran'ın karısı olan Fakud kızı Hanne'nun kız kardeşidir. Fakud ise Kutaylın veya katîl'in oğludur. Böylece Hanne, Meryem'in annesidir. ⁽²⁷⁾

Şüphesiz Taberi'nin, Yahya'nın şeceresiyle ilgili verdiği bilgilerin tahkiki oldukça zordur. Taberi'nin bu bilgileri nereden aldığı da açık olarak belli değildir.

Yine Taberi'ye göre Yahya, İsa'dan büyüktür. İsa, annesinin karnındayken, Yahya, İsa'nın önünde secdeye kapanmış ve İsa'ya ilk inanan Yahya olmuştur. ⁽²⁸⁾ Yahya ismini ondan önce kimse almamıştır. Allah, ondan önce onun gibi birini de yaratmamıştır. ⁽²⁹⁾ Taberi, vaftizci Yahya'nın niçin öldürülmüş olabileceği hususu üzerinde iki fikir ileri sürmektedir. Daha sonraki müfessirlerde bunları olduğu gibi

²³ VII,153

²⁴ IV,198,220; V,85-86

²⁵ VII,261

²⁶ III,244

²⁷ III,235

²⁸ III,252-253; XVI,63

²⁹ XVI,49-50

nakletmektedir : Yahya, kızıyla evlenmek isteyen krala, bu izni vermediği için öldürülmüştür. Yahut, bu evliliği isteyen kralın kızı tarafından kurulan bir tuzakla, öldürülmüştür. ⁽³⁰⁾ Taberi'nin verdiği bu bilgilerin Matta 14/1-12'deki bilgilerle uyduğu görülmektedir. Ancak Taberi, vaftizci Yahya'yı şöhrete ulaştıran özelliklerinden hiç bahsetmez. Mesela Yahya'nın çöl hayatındaki zahitliği, Ürdün'de yaptığı vaftizleri, İsa'nın vaftiz olması gibi hususlara Taberi değinmez.

Ė-MERYEM :

Taberi tefsiri, Meryem'e çok özel bir yer vermekte ve bu konudaki ayetlerdeki kapalılığı açıklamaya çalışarak, daha önce yaptığı gibi Meryem'in şeceresini sunar ve Meryem'i imran'a ve Harun'a bağlamaya çalışır. Taberi, İbn İshak'dan gelen bir rivayete göre Meryem'in babasının şeceresini de vermektedir. ⁽³¹⁾ Ancak bu şecere, Matta 1/1-16'daki şecereye uymaz.

Taberi tefsirinde "Meryem'in, Harun'un kız kardeşi" ⁽³²⁾ şeklindeki ayetin yorumuna fazlaca yer vermiş ve bu konudaki rivayetleri Taberi sıralamıştır. Taberi'nin bu konuda zorlandığını söyleyebiliriz. Çünkü Hz. Musa'nın kardeşiyle Hz. Meryem arasında geçen zaman onüç asrı aşmaktadır. Bu konuda, Mugire b. Şu'be'den nakledilen bir hadis, konuyu aydınlatsa da, Taberi, kesin kararını bildirmemekte ve Meryem'in Harun'un kız kardeşi olduğu konusuna eğilim göstermektedir. Çünkü Hicri III. Asırda yani Milâdi IX. asırda bile İslâm bilginlerinin, Hıristiyanlığı yeterince tanımadıkları ve bunun için de Hıristiyanlıkla ilgili ayetlerin tefsirinde zorlandıkları görülmektedir. Nitekim İMRAN ismi, Musa'nın babasının ismi olan Amrâm ismine benzemektedir. Yine "Harun'nun kız kardeşi" ismi, Hz. Musa'nın kardeşi Harun'u hatırlatmaktadır. Bu karışıklığın içinden Mugire b. Şu'be'den gelen bir rivayetle "Yahudi ve Hıristiyanların, çocuklarına atalarının isimlerini verirlerdi" ifadesine göre Hz. Meryem'in, Harun isminde bir kardeşi olduğunu kabul etmektedir.

Yine Taberi tefsirinde dikkat çeken konulardan birisi de Meryem'in annesi HANNE'nin çocuğu olmamasıdır. Hanne, çocuk sahibi olmayı istemektedir. Dua eder ve Allah da duasını kabul eder ve Meryem'e hamile kalır. Dikkat edilirse, Hanne'nin kız kardeşinin de çocuğu olmaz. Onun kocası olan Zekeriya (a.s.) dua eder ve ileri yaşlarda onun da Yahya isminde bir çocuğu olur. Bu durumda Hz. Yahya ile Hz. Meryem, teyze

³⁰ XV,32-33,40

³¹ III,235

³² Meryem:28

çocuklarıdır ve doğuş kaderleri aynıdır. Taberi, Meryem doğduğu zaman, şeytandan korunanların ilki olduğunu söyler ve bu konuda Ebu Hureyre'den bir haber nakleder. Bu habere göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : “Yeni doğmuş hiçbir çocuk yok ki, şeytan ona dokunmamış olsun. İşte ilk çılgılığı çocuk bunun için atmaktadır. Bundan sadece, İmran kızı Meryem istisna olmuştur. Çünkü Meryem doğduğu zaman annesi şöyle demiştir : Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum (Âl-i İmran:36). Böylece Meryem’le şeytan arasına bir örtü konmuş ve şeytan örtüye dokunmuştur.⁽³³⁾

Taberi’ye göre Meryem çocuk iken annesi ölmüştü. Onu, Meryem’in teyzesinin kocası olan Zekeriya (a.s.) himayesine almıştı. Ancak Taberi, Meryem’i kimin himayesine alacağı konusunda detaylı bilgi vermekte bu konudaki ihtilafları nakletmektedir. Hatta Taberi bu durumdaki Meryem’in yaşını tartışma konusu yapmaktadır. Bir kısım yazarlar, Meryem’in himayeye verildiği zaman, daha kundakta olduğunu, diğer bazı yazarlar da Meryem’i, annesi, kız kardeşi olan Zekeriyya’nın eşine emanet ettiğini söylemektedirler. Yine Meryem’in büluğ çağına kadar mabedde kaldığı kabul edilmektedir. Diğer bazı rivayetlere göre Meryem’in hamisi olan Zekeriya’nın çok fakir olduğunu, İsrail’in kıtlık içinde bulunduğunu, bunun için Meryem’in himaye konusu, İsrailoğulları ile Zekeriya arasında bir tartışma konusu haline geldiğini ve nihayet kur’a çekildiğini bu kur’a’nın marangoz olarak Jurayj isimli birine çıktığını Taberi nakletmektedir.⁽³⁴⁾ İkinci rivayette ise bu isim Yusuf olarak geçmektedir. Burada da daha sonra Meryem’in nişanlısı olacak olan Yusuf’la bir karıştırma olduğu görülmektedir.

Burada bizce önemli olan Taberi’nin Meryem’in himayesi problemi ile, İsa’nın doğumundan sonra ki Meryem’in himayesi konusunda bu Yusuf’la bir bağ kurmadığı konusudur.

Taberi, Meryem’in himayesi konusundaki bir çok rivayeti ansiklopedik bir üslupla nakletmesine rağmen; Kur’anın çizgisinden dışarıya çıkmaz ve Meryem’in mabeddeki hayatını orada kendisine verilen yiyecekleri detaylı şekilde açıklar. Hatta, Meryem’e gelen meyvelerin o sırada yeryüzünde olmadığından bahsedildiğini Taberi nakletmektedir.⁽³⁵⁾ Taberi’nin tefsirindeki bu konuda ki eksik yönler ise şunlardır : Taberi, Meryem’in hayatı hakkında bilgi vermemektedir.

³³ III,238-239

³⁴ Robert Caspar, Jurayj isminin Gregoire isminin Arapçalaşmış şekli olduğunu söyler. Gregoire le Thaumaturge efsanesine göre, Gregoire Hicri III. Asırda yani IX. Miladi asırda Küçük Asya’nın Néocésarée’si’nde piskoposdur ve İslamiyete geçmiştir.

³⁵ III,244,247

Meryem, mabeden ne zaman ayrılmıştır? İsa'nın doğumundan sonra başına ne gelmiştir? Sorularıyla, Taberi ilgilenmemiştir. Taberi'nin üzerinde durduğu temel konular, Meryem'in fazileti ve liyakati, İsa'ya hamileliği ve İsa'nın doğumu konuları olmuştur. ⁽³⁶⁾ Yine Taberi, Hz. Meryem'in, cennetlikler arasında olduğunu, Meryem suresinin 42. ayetinin tefsirinde vermekte ve "Cennetteki kadınların en iyisi İmran kızı Meryem ile Huveylid kızı Hatice" olduğunu naklettiği hadislerle göre belirtmektedir. Yine Taberi'nin naklettiği hadise göre "Fatıma, cennette bakire Meryem'in dışındaki bütün kadınların seyyidesidir." ⁽³⁷⁾ Burada belirtmekte yarar vardır ki Taberi, Meryem'i bakire sıfatı ile tefsirinde zikretmemektedir. Kur'an'ın Meryem için kullandığı sıfat ise bakireden ziyade, Siddika'dır. ⁽³⁸⁾

Taberi tefsirinde, "Âl-i İmran suresinin : 43." ayetini yorumlarken, Meryem'in dindarlığına fazlaca yer vermiş ve bu konuda mubalağaya varan rivayetler ve sözler nakletmiştir. Diğer tefsirlerden nakiller yaparak, Meryem'in ibadet için ayakta durduğunu, uzuvlarının şiştiğini, ayaklarından irin aktığını nakletmektedir. ⁽³⁹⁾

Meryem'in ibadeti ve dindarlığı konusundaki nakillerle, Hıristiyan kaynaklarındaki nakiller uyuşmamaktadır. Meryem konusundaki müslüman rivayetlerinin, daha çok zahid ve sofı bir Müslüman zihniyetin ürünü olduğunu düşünmek daha mantıklı olacaktır. Böylece, müslüman bir zihniyet, Kur'an'ın bahsettiği, İslâmiyet öncesi dönemin şahsiyetlerine, tarihi gerçeklere aykırı olarak isnat edilmiştir. Buna göre, normal insanların kaydettikleri tarih, idealize bir tarih adına yön değiştirmiştir. Bu tarihin, tamamen müslüman mefhumlarına boyun eğen bir tarih olduğunu belirtmekte gerekir.

Taberi'nin Tefsiri'nde en çok üzerinde durduğu konulardan birisi de, Meryem'in hamileliği konusu olmuştur. Taberi bu konudaki rivayetleri uyum içinde sunmaktadır. Taberi bu konudaki tefsirini Meryem suresi 16-22'ci ayetlerini yorumlarken vermektedir. Ayet-i kerimeye göre, Meryem ailesinden ayrılarak Mescid-i Aksa'nın veya evinin doğu tarafına çekilmişti. Böylece, Meryem, ailesiyle-kendi arasına bir perde çekmişti. Allah Cebraile genç bir insan şeklinde Meryem'e göndermişti. Meryem, insan şeklindeki Cebraile, "Senden Allah'a sığmırım. Allah'tan korkan bir kimse isen bana dokunma" diyerek yalvarmıştı. Cebraile ise, "Ben yalnızca sana, tertemiz bir erkek çocuğu bağışlamam için Allah'ın elçisiyim..."

³⁶ XXVII,96-96

³⁷ III,262-264

³⁸ VI,315. Bak:Maide:75

³⁹ III,264-265

demmiştir. Meryem, “Bana insan eli değmedi, iffetsiz de olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?” diye cevap vermiştir. Cebrail, “Bunun Allah için kolay olduğunu” söyleyerek Meryem’i teskin etmeye çalışmıştır. Bu sırada, hamilelik olup bitmişti, çünkü o, insanlara bir delil olarak meydana gelecekti. Ancak bu durum, Meryem’i çok üzdü. Ölmek ve yok olup gitmek istemişti.

Taberi, Meryem’in namuslu bir hamileliğe sahip olduğu konusundaki Kur’an’ın yaklaşımını teyid etmek üzere, Enbiya suresi 91. ayetindeki “O, fercini korudu. Biz ona ruhumuzdan üfledik ve oğlunu bütün alem için bir ibret kıldık.” İfadelerini tefsir etmiş, iftiracı yahudilerin başlattıkları iftiralar karşısında Meryem’in namusunu göstermeye çalışmıştır. Taberi, “Meryem, fercini korudu” ayetini şöyle yorumlamaktadır :

Ferc, konusunda farklı şeyler söylenmiştir; ferc, kadının göğüsleridir. Diğer bazıları, Meryem’in entarisinin açılmasına mani olduğu tezini tercih etmektedir. Aynı görüşleri, Taberi, Tahrir suresinin 12.ci ayetinin tefsirinde de tekrar etmektedir. Taberi, bu konuda şöyle der : Meryem, Cebrail’e, entarisinin açılmasını yasaklamıştı. ⁽⁴⁰⁾ Ona selam vermesi üzerine entarisindeki delik veya yırtık, ferc diye isimlendirilmiştir. Nitekim duvardaki yarığa veya damdaki deliğe, ferc denmektedir. Taberi’ye göre Cebrail, “Meryem’in entarisindeki yarığa üflemiştir.” ⁽⁴¹⁾ Taberi bütün bu yorumları Vahb b. Münebbih’in rivayetini zikrederek yapmaktadır. Buna göre “Cebrail, Meryem’in entarisinin yırtığından üflemiş, nefesi Meryem’in fercine ulaşmıştı.” ⁽⁴²⁾

Şüphesiz ferc kelimesi, üzerindeki yorumların amacı, bakire olan Meryem’in hamileliğindeki şüpheleri kaldırıp, onun masumiyetini ortaya çıkarmak için yapılmaktadır.

Taberi, Meryem’in hamilelik müddeti üzerinde de durmaktadır. İbni Abbas’tan naklettiği bir habere göre, “Meryem hamile olunca, onu hemen doğurdu.” ⁽⁴³⁾ şeklindeki ifadeyi Taberi kabul etmez. Meryem’de bütün kadınlar gibi, doğurma zamanı gelince doğurduğu kanaatını sergilemektedir. ⁽⁴⁴⁾

Taberi’nin üzerinde durduğu konulardan birisi de Meryem’in nerede doğurduğu konusudur. Bu konudaki görüşler, farklıdır. Bazılarına göre “Doğu mihrabında”, diğer bazılarına göre, Mısır’da; bir başkalarına göre “bir eşek yemliğinde” veya “incir-palmiye” kütüğünün yanında

⁴⁰ XVII, 84

⁴¹ XXVIII, 172

⁴² XVI, 62

⁴³ XVI, 65

⁴⁴ VI, 315

doğurmuştur. Bir başka rivayete göre Meryem, Kudüs'ten altı mil mesafedeki Bethléem'e gitmiş orada bir hurma ağacına tutunmuştur. Ağacın yanında bir inek yemliğı vardır. ⁽⁴⁵⁾

Taberi'nin Meryem konusunda eksik bıraktığı şeyler ise, çok önemli şeylerdi : Mesela, İsa'nın sözleri, mihrapda Meryem için suyun akması, hurma ağacından taze ve olgun hurmaların düşmesi, Meryem'in orucu gibi konularda Taberi çok şey söylemez. Diğer yandan, İsa'nın hayatı, çocukluğu, gençliğinden Taberi hiç bahsetmez. Sadece bir haber nakleder ki bu haberin doğruluğu veya yanlışlığı üzerinde değerlendirmede bulunmadanbu haberi verir : "O'na göre, Meryem, İsa'yı okula göndermiştir." ⁽⁴⁶⁾

Yine Taberi tefsirinde İsa'nın çarımhtan önceki hayatıyla ilgili farklı görüşler nakledilmektedir. Vahb b. Münebbih'den verdiği bir rivayete göre, İsa on iki yaşında iken, Meryem Allah'ın vahyi üzerine Mısır'a kaçmıştır. Yine Vahb b. Münebbih'den bildirilen bir rivayete göre İsa, çarımha gerilince Meryem orada bulunuyordu. Görüldüğü gibi birçok çelişkili rivayetler Taberi tefsirinde birlikte bulunmaktadır. ⁽⁴⁷⁾

C-İSA :

Taberi tefsirinde İsa konusu Kur'andaki İsa ile ilgili ayetler vesilesiyle ele alınmakta ve İsa'yı tarihi bir şahsiyet ve mesihi ilgilendiren bir takım dogmalar açısından ele almaktadır. Bununla beraber, Taberi tarafından verilen İsa ile ilgili rivayetler, İsa'nın hayatının çocukluk dönemiyle ilgili tamamlayıcı bilgiler olarak kabul edilebilir. Taberi burada Ebu Hureyre'den ve Vahb b. Münebbih'den iki rivayet nakleder. Bu rivayetlerde şeytanın, İsa'ya dokunamadığı konusu işlenmiştir. ⁽⁴⁸⁾

Taberi, Mü'minûn suresinin 56. ayetini yorumlarken ayette geçen "Meryem oğlunu ve annesini bir işaret kıldık ve onları oturmaya uygun, çeşmeli bir tepeye yerleştirdik" şeklinde belirtilen tepenin neresi olduğu konusunda bilgi vermemektedir. Sadece Taberi, bu tepenin Filistin'de Ramle, olduğu veya Şam'da, Mısır'da, Kudüste böyle bir tepenin olduğu şeklindeki rivayetleri nakletmektedir. ⁽⁴⁹⁾

Taberi, İsa'nın İsrailoğullarından olduğunu ve İbn Abbas'tan naklettiği bir rivayete göre Meryemoğlu İsa'nın köyünün Nasıra olduğunu

⁴⁵ XVI,63,65

⁴⁶ I,53; III,279

⁴⁷ VI,13

⁴⁸ III,239-240; XV,8

⁴⁹ XVIII,26-27

ve bunun için de İsa'ya Nasıralı (Nazaréen) dendiğini belirtmektedir. ⁽⁵⁰⁾ İsa ile Hz. Peygamber arasında geçen zaman üzerinde duran Taberi, bu sürenin 600, 560, 400 veya 300 yıl olduğundan bahsetmektedir. ⁽⁵¹⁾

Taberi, İsa'nın ne kadar yaşadığı konusuna da değinmiş ve İsa'nın otuz üç yıl veya yüzyirmi yıl yaşadığından bahsedilmiştir. Taberi, özellikle son rivayetin asılsız olduğu üzerinde hiç durmamıştır. Taberi, Al-i İmran suresinin 45-46. ayetlerini yorumlarken, İsa'nın yeni doğduğunda konuştuğu üzerinde durur, fakat bu konu hakkında fazla bilgi vermez. Sadece bu konuda İbn Abbas'tan naklettiği bir hadise göre beşikte dört kişinin konuştuğundan bahseder. ⁽⁵²⁾

Taberi, İsa'nın çocukluk yıllarından da bahsederek İsa'nın okula gittiğini fakat İsa'nın öğretmeninden daha bilgili olduğunu söylemektedir. ⁽⁵³⁾ İsa okula giderken okul arkadaşlarıyla oynarken kilden bir kuş yaptığını ve kuş modeline üflediğini ve kilin kuş olduğunu İbn İshak'dan naklederek Taberi, İsa'nın bunu yaptığını gören çocukların İsa'yı terkettiklerini nakleder. ⁽⁵⁴⁾ Yine Taberi, İsa'nın "okul arkadaşlarına, babalarının evde yaptığı şeylerden haber verdiğini yazarak, evde babalarının yedikleri şeyleri haber verdiğini bildirir. Hatta çocukların evlerine gittiklerini ve gerçekten babalarının İsa'nın dediği şeyleri yediklerini öğrenirler. Çocukların babaları, İsa ile arkadaşlık yapmamaları için çocuklarını uyarırlar. Hatta çocukları bir eve toplarlar. İsa'nın yanına göndermezler. İsa; onları çağırmaya geldiğinde, çocukların evde olmadığını, evde sadece domuzların olduğunu söylerler. İsa'da dediğiniz gibi olsun der, çocuklar domuz haline gelir. ⁽⁵⁵⁾

Taberi bu konularda farklı rivayetler nakleder. Ancak rivayetler arasında uzlaşma yoluna girmez. Taberi, İsa'nın ölüleri diriltmesi konusunda iki ölüden bahseder. Biri bir kraldır. Diğeri de kralın oğludur. ⁽⁵⁶⁾ Taberi'nin verdiği bilgiye göre, İsa'nın dua ederek iyileştirdiği hasta sayısı elli bine varmaktadır. ⁽⁵⁷⁾

Taberi, Maide suresinin : 112-115. ayetlerinin tefsirine sekiz sahife ayırmıştır. Bilindiği gibi bu ayetlerde, Havarilerin İsa'dan gökten sofraya istemeleri, İsa'nın bunu Allah'tan talebi anlatılmaktadır. Taberi, İsa'nın talebi üzerine meleklerine gökten bir sofraya getirdiği, sofrada yedi balığın

⁵⁰ I,318

⁵¹ VI,167

⁵² XII,193

⁵³ I,53; III,279

⁵⁴ III,275

⁵⁵ III,279-280

⁵⁶ III,285

⁵⁷ III,278

ve yedi ekmeğin olduğunu, ancak yendiği halde sofrada yiyeceklerin bitmediğini bildirmektedir. Taberi, sofrada balık ve ekmeğin olduğunu cennet meyvelerinden bulunduğunu söylemektedir. Ancak Taberi'ye göre bunu bilmenin yararı yoktur.⁽⁵⁸⁾

Taberi'nin tefsirinde üzerinde durduğu önemli noktalardan birisi de İsa'nın akıbeti konusudur. Taberi'de diğer müfessirler gibi, Hıristiyanların kabul ettikleri İsa'nın çarmıha gerildiğini, mezara konulduğunu ve daha sonra dirildiği şeklindeki görüşlerini benimsemez ve İsa'nın akıbetiyle ilgili bir çok rivayeti sıralar. Bu rivayetlerin tek ortak yönü, İsa'nın çarmıha gerilmediği, dolayısıyla ölmediği ve dirilmediği noktasında toplanmaktadır. Taberi'nin sıraladığı rivayetlerde diğer bir ortak yön ise, çarmıha gerilenin İsa değil, İsa'ya benzeyen birisinin olduğudur. Bu konuyu Taberi, hem İbn Abbas'dan naklettiği rivayette, hem de Vahb b. Münebbih'ten naklettiği rivayette belirtmiştir.⁽⁵⁹⁾ Vahb b. Münebbih'den gelen rivayete göre Yahudiler, İsa'nın bulunduğu evi kuşattıkları zaman, İsa'nın kim olduğunu bilmiyorlardı. Ancak İsa'nın havarilerinin hepsi İsa'ya benzetilmiştir. Böylece, evde İsa ile olan birini, İsa diye çarmıha germişlerdi. Taberi ise bu rivayeti destekler görünmektedir.⁽⁶⁰⁾

Taberi'nin, İsa'nın akıbeti konusunda üzerinde durduğu konulardan birisi de, İsa'nın göğe kaldırılmasıyla ilgili olan konudur. Taberi'nin bu konuda sergilediği rivayetler, İncil'lerdeki rivayetlerle bazen paralellik arz etmekte, bazen de tamamen uzaklaşmaktadır. Taberi, İbn Abbas'dan naklettiği bir haberde, İsa'nın havarileriyle birlikte oturduğu sırada, İsa peyda olmuş, havarilerden birisi İsa'ya benzemişti. Bu sırada İsa, evin boşluğundan semaya kaldırılmıştı.⁽⁶¹⁾

Taberi, aynı konuda İbn İshak'dan da bir rivayet nakleder. Bu rivayete göre İsa'ya benzetilen Yahuda İskariot (Judas İscariot) dur.⁽⁶²⁾ Taberi, Vahb b. Münebbih'den de İsa'nın akıbeti ile ilgili bir haber nakletmektedir. Bu haber şöyledir : Allah, Meryemoğlu İsa'ya bu dünyayı terk edeceğini haber vermişti. İsa, ölüm düşüncesinden dolayı titremişti. Havarilerine bir yemek hazırlamış ve şöyle demiştir. Bu gece benimle kalın. Çünkü size ihtiyacım var. Onlara çorba ikram etmiş ve onlara hizmet etmişti. Yemek sonrası onların ellerini yıkamış, onlara abdest aldirtmişti. Havariler bundan rahatsız olmuşlardı. İsa bunu hissedince

⁵⁸ VII,129-136

⁵⁹ III,289; VI,12,14-15 ve XXVIII,92

⁶⁰ VI,12

⁶¹ XXVIII,92

⁶² VI,14-15

şöyle dedi. Bu gece benim yaptığımı reddeden benim talebem değildir. Havariler, onun yaptığını tasvip etmişlerdi. İsa bu defa şöyle dedi : Bu gece size yaptığım ve ellerinizi yıkamam size örnek olsun. Aranızda en iyi olan benim. O halde aranızda hiç kimse, başkasından daha büyük olduğuna inanmasın. Herkes kendini başkalarına kurban etsin. Benim ihtiyaç duyduğum yardıma gelince, sizden istediğim, Allah'a benim için yakarmanız ve ölümümün farklı olması için duada ısrar etmenizdir. Ancak havariler, uyuya kalmışlar ve dua edememişlerdi. İsa onlara şöyle demişti. Bu gece benim için yardım edemiyorsunuz. Havariler şöyle cevap vermişti : Biz genelde uyanıktık ve bunu çoğu defa yapardık. Fakat bu gece uyanık kalamadık. Duaya niyet ettiğimizde bir şey bize mani oluyor. İsa dedi : Çoban kaldırılacak ve sürü dağılacak. Sonra şöyle devam etmiştir. Hakikatte, sizden biri, horoz üç defa ötmeden beni inkar edecektir. Sizden biri, beni birkaç dirheme satacaktır...” Havariler çıkmışlar ve dağılmışlardı. Yahudiler onları arıyordu. Petrus'u yakaladılar. Ona, sen onların arkadaşları değil misin? Dediler. Petrus değilim dedi. Sonra diğer yahudiler Petrus'u yakaladılar. Yine Petrus, İsa'nın onlardan olmadığını söyleyerek yalan söylemişti. Sonra Petrus, horoz sesini işitti ve İsa'nın sözlerini hatırlayarak ağlamıştı. Sabahleyin, Havarilerden biri yahudilere “Sizi, Mesih'e götürsem, bana ne verirsiniz?” demiştir. Onlar da otuz dirhem dediler. O, onları aldı ve İsa'ya götürdü. Fakat daha önce, İsa'ya benzer biri oldu. İsa diye, yahudilere onu götürmüştü. Yahudiler “İsa'nın benzerini” yakalamıştır, onun İsa olduğundan emin olarak, iple bağlamışlar ve onu şöyle diyerek götürmüşlerdir : “Sen ölüleri diriltiyorsun, şeytanları kovuyorsun, cin çarpmışları iyileştiriyorsun. Bu ipten kendini kurtaramaz mısın” diyerek üzerine tükürmüşler, dikenler koymuşlar ve çarpmıha germeye karar vermişlerdir. Böylece Allah, İsa yerine bir başkasının çarpmıha gerilmesini sağlamıştır. İsa ise kaldırılmıştır. “İsa'nın benzeri” olan yedi saat çarpmıhta kalmıştı. İsa'nın annesi ve diğer bir kadın ağlamıştı. İsa, onlara göründü ve şöyle dedi : Niçin ağlıyorsunuz?” Allah beni, kendine yükseltti. Onlar beni çarpmıha geldiklerini zannediyorlar. Gidin havarilere söyleyin : Beni şu, şu yerlerde karşılasınlar... Onbir, havari İsa'yı, bu yerlerde karşıladı. Sadece “İsa'yı ele veren havari” yoktu. İsa onu sordu. Havariler : o, pişman oldu, kendini boğdu” dediler. İsa şöyle demiştir : Madem öldüyse Allah onu affedecektir. İsa sonra şöyle dedi : Gidiniz, her biriniz bir milletin dilini konuşacaksınız. (63)

⁶³ VI,13

Taberi'nin verdiği bu rivayet son derece önemlidir. Çünkü bu rivayetin Taberi'nin çağdaşlarının, Hıristiyanlığa bakışlarını göstermesi bakımından tarihi bir önemi vardır. Ancak İncillerdeki İsa'nın çarmıha ve göğe yükselmesiyle ilgili nakillerle bu rivayetin paralelliği olsa da tam olarak uyduğu söylenemez. Taberi'nin verdiği rivayet, Kur'an ayetlerindeki motiflere uygunluk arz etmektedir.

Bu tip rivayetlerdeki hedef, Kur'an ayetlerinin teyidi amacını gütmektedir.

Taberi Âl-i İmran suresinin 55. ayetindeki "Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim." Ayetinin tefsirine de oldukça yer ayırmıştır. Taberi, bu konuda müfessirlerin görüşlerini nakletmektedir. Bazı müfessirler, "çağırma" kelimesini, uykuya çağırma şeklinde yorumlamışlardır. Böylece ayete "seni uyutacağım, uyku halindeyken seni, yükselteceğim" şeklinde bir anlam verilmiştir. Bu konuda bir başka müfessir grubu da şu anlamı vermektedir : "Seni ölümle geri çağıracağım". Taberi, İbn Abbas'tan ve Vahb b. Münebbih'den naklettiği rivayetlerle bu anlamı desteklemektedir. ⁽⁶⁴⁾

Taberi, İsa'nın peygamberlik faaliyetleriyle ilgili de detaylı bilgi vermektedir. Taberi, İsa'nın, Musa şeriatına rivayet ettiğini, sebt gününe saygılı davrandığını, mabede gittiğini belirtmektedir. Taberi'ye göre, İsa Tevrat okuyan dört kişiden birisiydi. Tora yetmiş deve yüküne denkti. Bu dört kişi, Musa, Üzeyr, Yeşu ve İsa idi. ⁽⁶⁵⁾

Taberi, Mesih kelimesi üzerinde de çok hassas tahliller yapmaktadır. Mesih kelimesi, günahlardan temizlenmiş İsa'ya işaret etmektedir. Mesih kelimesinin orijinal paradigmasının memsuh olduğunu, bunun da mesih olduğunu belirtmektedir. Memsuh da, günahlardan ve her insanda bulunan kirlere "arınmış" anlamına gelmektedir. Bazı müfessirler, Mesih kelimesinin etimolojisinin, İbranice veya Süryanice Machiah kelimesi olduğunu söylemişlerdir. Bu kelimenin anlamı ise "kutsanmış" demektir. Ancak Taberi, mesih kelimesinin yabancı etimolojisini kabul etmez. Mesih kelimesinin sıfat olduğunu söyler. ⁽⁶⁶⁾ Taberi, Kur'an'da İsa'nın isminin "Meryemoğlu İsa Mesih" şeklinde ⁽⁶⁷⁾ geçtiğini söyleyerek; İsa'nın, Meryemin oğlu olduğunu, onun "Allah'ın oğlu" olmadığını, Kur'an-ı Kerim'in heterodoks Hıristiyanların Allah'a oğul isnad etmelerini, reddettiğini belirtmektedir. Sonuç olarak Taberi, İsa'nın Allah olduğunu veya Allah'ın oğlu olduğunu kabul etmemektedir. Hatta O'nun

⁶⁴ XVI,96

⁶⁵ IX,66

⁶⁶ VI,35; III,270

⁶⁷ Al-i İmran : 45

Allah ve Allah'ın oğlu olduğunu söyleyen Hıristiyanların müşrik ve kafir olduklarını söylemektedir. ⁽⁶⁸⁾

Taberi'nin Mesih kelimesine yüklediği anlamın eski ve yeni ahitteki bütün anlamları dışarda bıraktığını söyleyebiliriz. Taberi'nin Mesih kelimesi üzerindeki yaptığı yorum, tamamen bir müslüman yorumudur.

Taberi, Al-i İmran suresinin 45. ve Nisa suresinin 171. ayetleri üzerinde yorum yaparken "Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir." şeklindeki ayette geçen kelime ile "Meryemoğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi" üzerinde geniş şekilde durmakta ve şöyle demektedir: "Meryem'e götürmek üzere Allah'ın meleklere verdiği mesaj ki, Allah'ın Meryem için iyi haberi'dir." Meryem'e attığı "kelimenin anlamı, Allah'ın Meryem'i onun hakkında bilgilendirmesi ve ondan haber vermesidir." ⁽⁶⁹⁾ Taberi, bu yorumu yapmakla beraber bu konudaki farklı kanaatleri de naklediyor : Bu kanaatlerden birisi, kelime'nin İsa olduğudur. İkincisi kelime, ol şeklinde bir emir anlamına alınmıştır. ⁽⁷⁰⁾ Yine Nisa suresinin 171. ayetindeki "Allah'dan bir Ruh"dur ifadesi üzerinde de durarak Taberi "Ruh" kelimesi üzerinde farklı kanaatleri sıralamaktadır. Taberi, Ruh kelimesine şu anlamları verir : 1- Allah'tan bir nefes, 2- Allah'tan gelen bir hayat, 3- Allah'tan gelen bir bağışlama, 4- Allah'ın yarattığı bir ruh, 5- Cebrail, sonuçta Taberi, bütün bu anlamların hakikatı yansıttığını söylemektedir. ⁽⁷¹⁾ Yine Taberi, Bakara 87 ve 253 ayetlerdeki "Onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik" ifadesini uzun uzun tefsir etmekte "Kutsal-Ruh" üzerinde üç işarette bulunmaktadır : Cebrail-İncil-İsa'nın ölüleri dirilttiği bir isim... Ancak Taberi, üçüncü işaretini açıklamaz. Taberi'nin diğer ayetler vesilesiyle yaptığı yorumlarda "Ruhu'l-Kudüs"ün Cebrail olma ihtimali üzerinde fazlaca durmaktadır. ⁽⁷²⁾

Sonuç olarak kelime ve ruh kavramlarına Taberi'nin yüklediği anlamlarda, Hıristiyanların düşündükleri anlam bulunmamaktadır. Taberi'nin Kelime ve Ruh kavramlarına verdiği anlam, tamamen müslüman bir anlam içermekte ve Kur'an ayetleriyle uyum içinde bulunmaktadır. Bu anlayış, İslâm'ın ağırlık merkezini oluşturmakta ve İsa'nın Tanrısallığını ve Teslisi inkarla da uyum içinde bulunmaktadır.

⁶⁸ IV,200

⁶⁹ VI,35

⁷⁰ III,269

⁷¹ VI,35-36

⁷² VII,127

Taberi'nin, Tefsiri'nde üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi de İsa'nın Tanrısallığı ve Teslis doğmasıdır. Taberi, Maide suresinin, 17. ayetinde geçen "Allah, Meryemoğlu Mesih'dir" diyenler, kesinlikle kafir oldular:" ifadesine dayanarak bütün Hıristiyanların buna dahil olduğu kanaatini muhafaza ederek, Hıristiyanların Mesih, Allah'tır. Dediklerini ifade etmiştir. ⁽⁷³⁾ Maide suresinin 75. ayetinin yorumunda ise Taberi şöyle demektedir : "Onlar dinsizlik içinde "İsa'nın Allah olduğunu" söylemişlerdir." Taberiye göre bunu diyenler Yahudi Hıristiyanlardır. ⁽⁷⁴⁾ Taberi bu ifadelerde Kur'an metnine tam olarak riayet etmemektedir. O, Hıristiyanların veya onlardan bir kısmının iddiaları olan "İsa'nın veya Mesih'in Allah" olduğunu söylemelerinin, Kur'an'daki "Allah, Meryemoğlu Mesih'tir, diyenlerin kesinlikle kafir oldular" ifadesiyle aynı anlama geldiğini düşünmektedir. Taberi'ye göre Hıristiyanlar, Mesih'i, Allah olarak ve Allah'ın oğlu olarak düşünmüşler, fakat aynı zamanda Allah'ın çocuğu olarak kabul etmişlerdir. ⁽⁷⁵⁾ Taberi'ye göre Hıristiyanlar, Allah'tan daha çok tapılacak Rab ve Tanrı olduğunu düşünmüşlerdir. ⁽⁷⁶⁾

Taberi, Maide suresinin 73. ayeti olan "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler elbette kafir olmuşlardır" ayetinin tefsirini yaparken şöyle demektedir : "Bu, bütün Hıristiyanların, Yakubi, Melkıt ve Nestori gibi mezheplere ayrılmadan önce, Hıristiyanların tamamının ortak oldukları bir formüldür. Taberi, Hıristiyanların, "Ebedi Tanrı, üç uknumlu bir tek cevherdir." Dediklerini nakletmektedir. ⁽⁷⁷⁾ Taberi de dikkatimizi çeken husus, bu bir tek cevherin "çocuk sahibi olan ve doğrulmayan bir baba, doğmuş bir çocuk ve doğurmayan ve her ikisinden çıkan bir zevc. Bunun ruh diye anlaşılması, en mantıki olanıdır. Taberi, burada Doğu-Batı kiliseleri sırasında 1054 yılına kadar gelen ve iki kilise arasında bölünmeye götüren çok önemli bir Hıristiyan teolojisi problemine işaret etmektedir. Bu problem, iki kilise arasında filioque problemi olarak yaşanmıştır. Ancak doğu kiliseleri, kutsal-ruhun, sadece Babadan çıktığına inanmakla beraber; Batı kiliseleri kutsal-ruhun hem Baba'dan hem de oğuldan çıktığına inanmaktadır. Taberi'nin buradaki görüşü, katolik Hıristiyanlığın benimsediği görüşle uyum göstermektedir.

Taberi'nin sergilediği teslis formülasyonu, teslisdeki Hıristiyan Credosunun belli bir yönünü yansıtmaktadır. "Allah, üç uknumlu tek cevherdir." İfadesi "Meryemi bu teslisin bir uknumlu olarak telakki

⁷³ VI,163

⁷⁴ VI,313

⁷⁵ III,162

⁷⁶ II,339; III,162

⁷⁷ VI,313

etmesi, ancak Maide suresinin 116. ayetinin özel bir yorumu ile açıklanabilmektedir. Bu ayetle “kıyamet gününde Allah’ın, “Ey Meryemoğlu İsa, sen mi insanlara Allah’ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinin dedin” denmektedir. Şüphesiz bu ayetin teslisle ilgili olduğu düşünülmüştür. Fakat Taberi, tefsirinde bu konuda ileriye gitmez. Taberi, yukarıdaki ayetin tefsirinde “Teslis doğmasını genel olarak veya bazı Hıristiyan mezheplerinde teslisin aldığı şekil değişikliğine işaret ettiğine izin veren hiçbir faydalı şeyde söylemez. Yani bunun saf müşriklik veya başka bir şey mi olduğunu gösteren hiçbir şey söylememiştir. (78) Taberi tefsirinde çok ilginç bir iddiaya yer vermektedir: Buna göre, “Allah, üçün üçüncüsüdür” diyenin yahudi PİNHAS olduğunu söylemektedir. (79)

Taberi, tefsirinde Nâ’sâra kelimesi üzerinde de durmakta bu kelimeyi lengüistik açıdan açıklamaya çalışmaktadır. Na’sâra kelimesinin çoğul olduğunu, tekilinin Nâsrân olduğunu söylemektedir. Arapça’da Na’sâra’nın, alışılmış olan tekilinin Nâsrânî olduğunu söylemektedir. Hıristiyanların Na’sâra olarak isimlendirildiğini, çünkü onların birbirlerine yardım ettiklerini belirtmektedir. Bunun dışında Taberi, Nâ’sâra konusunda üç ayrı izah yapmaktadır : 1- Hıristiyanlara Nâ’sâra denilmesinin sebebi, Nasıra (Nazareth) denilen bir yerde oturmalarıdır. 2- Kur’an da Al-i İmran suresinin 52. ayetinde “Allah yolunda yardımcılarım kim?” sorusuna, Havariler, “Biziz Allah yolunun yardımcıları, Allah’a iman ettik. Şahid ol, biz müslümanlarız” dedikleri için Na’sâra denilmiştir. 3- Meryemoğlu İsa’nın köyünün Nasıra (Nazareth) diye isimlendirilmesinden dolayı, İsa’nın arkadaşları, Nasriyyun (Nezaréenler) diye adlandırılmışlardır. Taberi bu görüşleri, İbn Abbas’a ve Katade’ye iki rivayetle bağlamaktadır. (80)

Taberi tefsirinde Havariler, Rahipler ve Keşişler konusunda da açıklayıcı bilgiler vermektedir : Havarilerin beyaz elbise giydiklerini, onların “temizleyici” olduklarını onların elbiseleri beyazlattıklarını ve tokaçladıklarını belirtmektedir. Taberi’ye göre Havari ismi, İsa’nın arkadaşları arasına giren herkese verilmektedir. Maide suresinin 111. ayetindeki “Havarilere “bana ve elçime inanın” diye ilham etmişim.” Ayetinin tefsirinde Taberi, Havariler, İsa’nın vuzarasıydılar, onun diniyle görevliydiiler.” (81)

Yine Taberi, havariler, rahipler ve keşişler arasında ayırım yapmamaktadır. Taberi, Maide 87’ci ayeti tefsir ederken, “Rahiplerin ve

⁷⁸ VII,136-138

⁷⁹ VI,195

⁸⁰ I,318

⁸¹ VII,128

keşişlerin, kendilerine, kadınları, iyi yiyecekleri ve lezzetli içecekleri yasaklamışlar ve hatta bazıları kendilerini keşiş kulübelerine kapatmışlar ve bir kısmı da yeryüzünde seyahat yapmışlardır, denmektedir ⁽⁸²⁾ Bütün bunlara rağmen, rahiplerin fonksiyonları ile ilgili Taberi'de açık bir fikir bulamıyoruz. Özellikle Hıristiyan kültürü ile ilgili İslamiyet'te bunlara benzer bir durum olmaması, belki de bunun ana sebebi olabilir. Diğer yandan Hıristiyanların içe kapanık olmaları, müslümanların onları yeterince tanımalarına da engel olmuş olabilir.

Taberi, Hıristiyanların kafirliklerinin tezahürünü, yirmi maddede açıklamaya çalışıyor. Ancak, Taberi'nin sıraladığı bu kafirlik tezahürlerinin hepsi, Hıristiyanlar için geçerli olan şeyler olarak görülmemektedir. Taberi bu doğrultuda "Hıristiyanları politeist-müşriklikle vasıflandırmaktadır. ⁽⁸³⁾

Taberi, tefsirinde Hıristiyanları iki kategoriye ayırmaktadır : 1- Allah'ın birliğine, İsa tarafından tebliğ edilen şeriata sadık kalan Hıristiyanlar. Bunların içinden bazıları Hz. Muhammed'i tanımışlar, İslamiyeti benimsemişlerdir. Bunların arasında ilk sırayı Havariler almaktadır. ⁽⁸⁴⁾ 2- Hıristiyanların ikinci kategorisi tamamen birincilerin zıddı bir durum göstermektedir. İsa'nın talebeleri ona itaat ederken ve ona vahyedilene tabi olurken; bu grup, pazar gününe saygı gösteriyorlardı. ⁽⁸⁵⁾

Taberi, tefsirinde Hıristiyan fırkalarından olan Ya'kubiler konusunda da bilgi vermektedir. Bunların, MAR YAKUB'un talebeleri olduğunu belirterek, İsa'nın Allah olduğuna inandıklarını söylemektedir. Nestoriler ise, NESTORIUS'un talebeleridir. Bunlar da İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylemektedirler. Melkitler ise, Taberi'ye göre, Décé'nin talebeleridir. Taberi bunların İsrail'li Hıristiyanlar olduğunu söylemektedir. Taberi, melkitlerin inancının aşağıdaki şekilde olduğunu belirtir : İsa, üçün üçüncüsüdür. Bizzat o, bir Tanrıdır. Annesi bir Tanrıdır ve Allah bir Tanrı'dır. ⁽⁸⁶⁾ Taberi'nin özellikle Melkitler konusunda verdiği bilgilerin, kilise tarihinde Melkitler hakkında verilen bilgilerle uyuşmadığını burada belirtmek gerekir.

Taberi, tefsirinde müslümanlara bazı yasaklar getirmektedir. 1- Hıristiyanlarla ittifak yapmayınız. Çünkü onlar, karşılıklı olarak bir dine veya farklı bir cemaatin mensuplarına karşı yardımlaşıyorlar. ⁽⁸⁷⁾ 2-

⁸² VIII,8

⁸³ III,166,181; IV,200;VI,46; XXIX,117

⁸⁴ III,287-288

⁸⁵ I,329

⁸⁶ XVI,84-86; VI,315

⁸⁷ VI,277-278

Onların bekar kalmalarını, iyi yiyecekleri kendilerine yasaklamalarını taklit etmeyiniz. ⁽⁸⁸⁾ 3- Kitaplarını açıkladıkları zaman onlara inanmayınız. Hatta İslâm'ı kabul etseler bile. ⁽⁸⁹⁾ Taberi, bütün bunları söylemekle beraber, Hıristiyan çocuklarıyla ve keşişleriyle savaşılmamasını, Hıristiyan komşulara iyilik yapılması gerektiğini belirtmektedir. ⁽⁹⁰⁾

Kısaca, Taberi tefsirinin Hıristiyanlığa bakışı, Kur'an merkezli bir durum sergilemektedir. Bunun için Taberi, Kur'an ayetlerinin lafzi anlamlarına bağlı kalmıştır. Ne var ki Taberi, Kur'an-ı Kerim'deki Hıristiyanlıkla ilgili ayetlerin, tarihi gerçeklerle açıklanması yolunu seçmemiştir. Böylece de Kur'an ayetlerine verilen anlam, ayetlerden beklenen anlamla uyuşmamaktadır. Diğer yandan Taberi'nin, Hıristiyanlıkla ilgili ayetlerin izahı için verdiği yüzlerce rivayetin, ayetleri anlamada büyük bir destek sağladığı gerçektir. Ancak, bu rivayetlerin sahipleri ve birçok müfessir, gerekli yerlerde muhayyilelerine müracaat ederek işledikleri konuları süsledikleri de ayrı bir gerçektir. Burada üzülen belirmemiz gereken konu, bu muhayyileye dayanan açıklamaların, daha sonraki dönemlerde kutsal bir açıklama kabul edilmesidir. Bazı tavrın, hem halk kesimleri hem de ulema kesimlerinde görülmesi de ayrıca, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Taberi tefsirinde, Hıristiyanlıkla ilgili her şey, İslâm'dan başlıyor ve onunla bitiyor: Kur'an-ı Kerim'deki ayetler, Hıristiyan imanını için yegane kriter olarak alınıp, açıklanıyor. Taberi tefsirinde, gerçek Hıristiyanlığın bulunup ortaya konması gibi bir gayretin olmadığı dikkat çekici bir husus olarak görünüyor. Taberi tefsirinde müslümanlarla-hıristiyanlar arasındaki teolojik tartışma konuları, ciddi bir kargaşa ortamında verilirken, daha sonraki dönemlerde yazılan reddiyelerde, bu konular daha açık hale geliyor. Böylece, İsa'nın keffaret olarak çarpmıha gerilmesi, Teslis konusu, Tahrif problemi, tebşirat problemi gibi konular, Hıristiyanlığa karşı yazılan reddiyelerde temel tartışma konuları olarak alınmıştır.

Taberi'nin tefsirinde, Hıristiyan ilahiyatının en önemli konularından birisi olan "Asli suç" doktrinine yer verilmemesi de dikkat çekici bir konudur. Taberi "Tebşirat problemine" de tefsirinde yer vermez. Bunun sebebi bir yandan Kur'an da asli suça doğrudan işaret edilmediği şeklinde bir cevapla gösterilirken, diğer yandan Tebşirat ile ilgili ayetin, İncil yanında desteğinin tesbiti için İncilin, ilk nüshalarına ulaşma zorluğu gösterilebilir. Ancak Taberi'nin girmediği konulara, daha sonraki dönemlerde yazılan reddiyelerde yeterince yer verilmiştir. Her şey

⁸⁸ VII,8-12

⁸⁹ XXI,2-4

⁹⁰ V,80

rağmen Taberi tefsiri, Hicri III. asır yani Miladi IX. Asırdaki Müslüman alimlerin Hıristiyanlığa bakış açılarını yansıttığı için, İslam-Hıristiyan karşılaşması açısından orijinal fikirler taşımakta ve bu fikirlerin klasik modelini teşkil etmektedir.